

ایران و انقلاب‌های ۲۰۱۱ خاورمیانه: برداشتها و اقدامات^۱

امیرمحمد حاجی‌یوسفی*

چکیده

به ادعای نویسنده درحالی‌که دیدگاه مقام معظم رهبری مبتنی بر این است که تحولات خاورمیانه متأثر از انقلاب اسلامی بوده و عمدتاً ماهیت اسلامی دارد، اما برداشت غالب در قوه مجریه، به‌ویژه ریاست‌جمهوری، بر این است که تحولات خاورمیانه عمدتاً ناشی از توطئه آمریکایی - اسرائیلی یا تحت عنوان بیداری انسانی بوده و هدف آن، تجزیه و تضعیف جهان اسلام است. این دو برداشت مختلف به دو نوع اقدام عملی در سیاست خارجی ایران منجر شده است. حمایت از خیزش مردمی در منطقه و توسعه مناسبات در سطح جامعه - جامعه، نتیجه برداشت اول است، درحالی‌که تحکیم روابط دولت ایران با دولت‌های منطقه برای جلوگیری از بی‌ثباتی و تجزیه و تضعیف این کشورها، نتیجه برداشت دوم است. باور نگارنده این است که تحولات خاورمیانه در قالب مفهوم بیداری اسلامی قابل تبیین بوده و نمی‌توان این تحولات را به پروژه آمریکایی - اسرائیلی فروکاست، هرچند در سیاست خارجی ایران هر دو نوع اقدام ضروری است.

واژگان کلیدی

بیداری اسلامی، بیداری انسانی، سیاست خارجی جمهوری اسلامی، برداشت، اقدام.

۱. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات انقلاب اسلامی از نقد علمی و مستدل این مقاله استقبال کرده و آن را در صورت تأیید ارزیابان، در شماره بعدی فصلنامه به چاپ خواهد رساند.

am-yousefi@sbu.ac.ir

*. دانشیار دانشگاه شهید بهشتی.

تاریخ پذیرش: ۹۰/۱۲/۱۵

تاریخ دریافت: ۹۰/۷/۱۵

مقدمه

تحولات خاورمیانه از اواخر سال ۲۰۱۰ میلادی تاکنون بازیگران منطقه‌ای و جهانی را به ارائه دیدگاه و کنش‌ها وادار کرده است؛ تحولاتی که موجب سرنگونی سه حکومت در کشورهای تونس، مصر و لیبی و تداوم خشونت‌ها در بحرین، یمن و سوریه و همچنین ادامه ناآرامی‌ها در کشورهای اردن، عربستان سعودی، مراکش و کویت شده است. اعلام مواضع کشورها و سیاست‌هایی که در قبال این تحولات در پیش گرفته‌اند، از این جهت حائز اهمیت است که خود می‌تواند در آینده روند این حوادث و شکل‌گیری ترتیبات امنیتی منطقه خاورمیانه مؤثر باشد.

در این مقاله به برداشت‌ها و اقدامات جمهوری اسلامی ایران در قبال این تحولات می‌پردازیم. قابل ذکر است که در نظریه‌های روابط بین‌الملل و سیاست خارجی، به‌ویژه نظریه‌های لیبرال و سازه‌نگار چنین ادعایی وجود دارد که اولاً نقش افراد، یعنی سیاستگذاران در سیاست خارجی حائز اهمیت است و ثانیاً ادراک‌ها و برداشت‌های سیاستگذاران بر کنش‌ها و اقدام‌های آنان تأثیر بسزایی دارد. (Smith, 2008) ما در این مقاله با استفاده از این نظریه‌ها بر این باوریم که برداشت‌های رهبران جمهوری اسلامی ایران در مورد تحولات نوین خاورمیانه بر کنش‌ها و اقداماتی که تجویز می‌کنند، تأثیرگذار است. از سوی دیگر، برداشت‌های متفاوت، موجب کنش‌ها و اقدام‌های متفاوت می‌شود.

بر این اساس، نخست برداشت‌های مقامات جمهوری اسلامی ایران در قبال این تحولات را بیان می‌کنیم. ادعای این بخش این است که در جمهوری اسلامی ایران حداقل دو برداشت در میان مسئولان در قبال این تحولات قابل استخراج است که عبارتند از:

۱. دیدگاه مقام معظم رهبری مبنی بر اینکه تحولات خاورمیانه متأثر از انقلاب اسلامی بوده و عمدتاً ماهیت دینی و اسلامی دارد؛ هرچند با مطالباتی اقتصادی و اجتماعی به منصفه ظهور رسیده است.

۲. دیدگاه غالب در قوه مجریه به‌ویژه ریاست‌جمهوری که تحولات خاورمیانه را عمدتاً ناشی از توطئه اسرائیلی - آمریکایی می‌دانند که به قصد تجزیه و تضعیف جهان اسلام، ساخته و پرداخته شده است.

در بخش دوم مقاله، اقدامات مقام‌های جمهوری اسلامی ایران در قبال این تحولات را بررسی می‌کنیم. ادعا این است که برداشت اول منجر به اتخاذ این موضع شده که باید از خیزش مردمی در منطقه حمایت شود و از این رو اقداماتی در سطح جامعه - جامعه در این راستا صورت گرفته است. برداشت دوم به این موضع منجر شده که دولت ایران باید روابط خود با دولت‌های منطقه را تحکیم کند تا از بی‌ثباتی و در نتیجه، تجزیه و تضعیف این کشورها جلوگیری به عمل آید و در نتیجه، اقداماتی در سطح دولت - دولت صورت گرفته است. بررسی این مسئله از این حیث حائز اهمیت است که می‌تواند به سیاستگذاران خارجی جمهوری اسلامی کمک کند تا با کارآمدترین شیوه از فرصت‌هایی که در منطقه به سبب تحولات اخیر ایجاد شده بهترین استفاده را ببرند و از تهدیدات احتمالی برای امنیت ملی کشور جلوگیری به عمل آورند.

در این مقاله، نخست به مطالعه و تحلیل محتوای سخنرانی‌های هر یک از مسئولان جمهوری اسلامی ایران در قبال تحولات منطقه خاورمیانه در سال ۲۰۰۱ می‌پردازیم. تحلیل محتوا از جمله روش‌های رایج برای مطالعه دقیق و قاعده‌مند متون مختلف به‌ویژه متن‌های رسانه‌ای است. (سیدامامی، ۱۳۸۷: ۳۷۷) تحلیل محتوا، هم روش تحقیق و هم روش گردآوری داده‌ها محسوب می‌شود. در این روش، منظور از محتوا انواع واحدهای انتقال پیام اعم از واژه‌ها، معانی، نمادها، تصویرها و غیره است که می‌توان در یک متن آنها را پیدا کرد. این روش هرچند در ظاهر، روشی کیفی می‌نماید، اما می‌تواند کمی هم باشد که در این مقاله سعی کرده‌ایم تلفیقی از این دو انجام شود. برای این کار سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و خبرهایی که از سوی مسئولان در سایت‌های رسمی و همچنین در خبرگزاری‌ها یا روزنامه‌ها و دیگر منابع مکتوب قابل دسترسی بود از زمان آغاز تحولات خاورمیانه در دی ۱۳۸۹ تا پایان آذر ۱۳۹۰ مورد تحلیل محتوایی قرار گرفته است. سپس کلیه اقدامات مسئولان جمهوری اسلامی ایران در ارتباط با تحولات منطقه خاورمیانه استخراج شده است. بنابراین، شاخص‌های تعیین‌شده برای استخراج داده‌ها عبارتند از برداشت‌ها و اقدامات.

در بخش برداشت‌ها چهار شاخصه ماهیت، ریشه یا علت، چشم‌انداز و توصیه یا تجویز تعیین شد. به عبارت دیگر، چه برداشتی درباره ماهیت تحولات خاورمیانه وجود دارد؟ چه عامل

یا عواملی به‌عنوان ریشه یا علت این تحولات در نظر گرفته می‌شود؟ چه چشم‌اندازی برای این تحولات متصور می‌شود؟ و در نهایت، چه تجویزها و توصیه‌هایی صورت می‌گیرد؟ در بخش اقدامات نیز دو شاخصه رابطه جامعه با جامعه و رابطه دولت با دولت مد نظر قرار گرفت. به‌عبارت‌دیگر، آیا اقدام یا توصیه برای اقدام در راستای تقویت ارتباطات مردمی است؛ یعنی ارتباط با نهادهای مردمی جوامع خاورمیانه توسط ایران انجام شده یا اقدامات از سوی مقامات قوه مجریه ایران با مقامات دولت‌های منطقه صورت گرفته است. با استخراج داده‌ها به تجزیه و تحلیل آنها خواهیم پرداخت.

برداشت‌ها

مقام معظم رهبری با اشتراک‌یابی تحولات منطقه و وقایع روی داده در زمان انقلاب اسلامی، از آن به‌عنوان بازتاب انقلاب ایران یاد کرده و بیان می‌دارند که باید تلاش کرد ضمن رمزگشایی و تبیین تحولات رخ داده، با کمک‌رسانی به انقلابیان اصیل این کشورها، اولاً مانع مصادره و انحراف انقلاب توسط کشورهای غربی و دست‌نشانندگان داخلی آنها شد و ثانیاً روش‌های حکومت‌داری را در این کشورها پایه‌ریزی کرد که در راستای ایدئولوژی و مسیر انقلاب اسلامی حرکت کند.

درحالی‌که مقام معظم رهبری، از تحولات کشورهای منطقه به‌عنوان بیداری اسلامی یاد می‌کند، برخی عوامل تأثیرگذار بر سیاست خارجی و در رأس آنها قوه مجریه، چنین عقیده‌ای ندارند. استفاده از واژه بیداری آمریکایی در ابتدای تحولات و بعدها بیداری انسانی، به‌خصوص از جانب رئیس‌جمهور گویای نگرش این بخش تأثیرگذار بر دیپلماسی جمهوری اسلامی است که ماهیت این انقلاب‌ها را استکباری دانسته و آن را توطئه و طراحی آمریکا برای به‌وجود آوردن خاورمیانه جدید می‌دانند. در این بخش تلاش می‌کنیم تا دیدگاه‌ها و مواضع این دو طیف را به‌طور دقیق بررسی کنیم و تفاوت‌های آنها را نمایان سازیم.

برداشت اول: بیداری اسلامی

برداشت اول متعلق به آیت‌الله خامنه‌ای و برخی مسئولان نظام است که می‌توان آنان را

بخشی از اصول‌گرایان دانست. کلیه صحبت‌ها، سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و بیانیه‌های مقام معظم رهبری و این بخش از مسئولان، استخراج و تحلیل محتوایی شد. جدول ۱ به بررسی شاخصه ماهیت تحولات از منظر مقام معظم رهبری و کسانی می‌پردازد که حامی برداشت نخست هستند. این جدول شامل گویه‌هایی است که معرف تعریف برداشت اول از ماهیت تحولات منطقه است.

جدول ۱: ماهیت تحولات خاورمیانه

ردیف	متغیر	شناخت	(معرف) گویه	زمان و مکان
۱	ماهیت	بیداری اسلامی	آیت‌الله خامنه‌ای: بیداری اسلام منجر به حضور مردم در عرصه تعیین سرنوشت خود شده است.	مورخ ۱۳۹۰/۰۶/۰۹، در سایت www.leader.ir در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی
۲	ماهیت	بیداری اسلامی	آیت‌الله خامنه‌ای: آنچه ما را در اینجا گرد آورده، بیداری اسلامی است.	مورخ ۱۳۹۰/۰۶/۰۹، در سایت www.leader.ir اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی
۳	ماهیت	بیداری اسلامی	آیت‌الله خامنه‌ای: تحولات کنونی خاورمیانه بیداری اسلامی است.	مورخ ۱۳۹۰/۰۷/۰۹، در سایت www.leader.ir پنجمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین
۴	ماهیت	مردمی بودن	آیت‌الله خامنه‌ای: مردمی بودن این انقلاب‌ها مهم‌ترین عنصر در تشکیل هویت آنهاست.	ایرنا، ۱۳۹۰/۰۶/۲۹، اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی
۵	ماهیت	حرکت و جوشش اسلامی	آیت‌الله خامنه‌ای: امروز در سرتاسر منطقه اسلامی و منطقه عربی، حرکت‌های اسلامی و جوشش‌های اسلامی مشاهده می‌شود.	مورخ ۱۳۹۰/۰۹/۰۶، در سایت www.leader.ir دیدار اقبالار نمونه بسیج
۶	ماهیت	بیداری اسلامی	ولایتی: موضوع بیداری اسلامی، مسئله اصلی جهان اسلام است و برای ج.ا.ا. به‌عنوان پیش‌تاز بیداری اسلامی، این مسئله از اولویت اول برخوردار است.	نشست بیداری اسلامی ۱۳۹۰/۰۸/۰۵ www.kayhannews.ir
۷	ماهیت	اسلامی و خودجوش	آیت‌الله صادق‌آملی‌لاریجانی: حرکت‌های مردمی در کشورهای اسلامی خودجوش و اسلامی است.	۱۳۹۰/۰۵/۱۳ www.kayhannews.ir

ردیف	متغیر	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۸	ماهیت	بیداری اسلامی	دکترا ریجانی: نظم جدید خاورمیانه در حال شکل‌گیری است که جوهر اصلی آن، بیداری اسلامی می‌باشد.	۱۳۸۹/۱۱/۲۶ www.kayhannews.ir /891126/2.html
۹	ماهیت	حرکت مردمی	آیت‌الله خامنه‌ای: آنچه اتفاق افتاده، حرکت میلیونی مردم در صحنه است.	مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۰۱، در سایت www.leader.ir کنفرانس وحدت اسلامی
۱۰	ماهیت	بیداری اسلامی	سعید جلیلی: خیزش‌ها و انقلاب‌های جهان عرب فرآیند طبیعی بیداری اسلامی است.	مصاحبه با خبرنگار روزنامه مصری الاهرام www.dolat.ir ۱۳۹۰/۰۴/۱۴
۱۱	ماهیت	بیداری اسلامی	مجلس خبرگان: صبغه اسلامی تحولات منطقه و بیداری اسلامی علی‌رغم تلاش‌های آمریکا و نظام سلطه، هر روز پررنگ‌تر می‌شود.	صدور بیانیه ۱۳۹۰/۰۸/۲۵ www.kayhannews.ir
۱۲	ماهیت	بیداری اسلامی	آیت‌الله ابراهیم امینی، امام جمعه موقت قم: نهضت‌های اسلامی منطقه از حرکت و بیداری مردم مستضعف است و این همان وعده قرآن به پیروزی مستضعفان است.	۱۳۹۰/۰۵/۰۵ www.kayhannews.ir
۱۳	ماهیت	بیداری اسلامی	سید حسن فیروزآبادی، رئیس ستاد کل نیروهای مسلح: آنچه امروز در این کشورها رخ داده یک بیداری اسلامی است.	۱۳۸۹/۱۲/۱۶ www.mardomsalari.com

بر این اساس می‌توان مؤلفه‌های دیدگاه اول را در چند مورد خلاصه کرد: ۱. اسلامی دانستن (بیداری اسلامی) تحولات منطقه؛ ۲. خودجوش دانستن تحولات منطقه؛ ۳. مردمی دانستن تحولات منطقه. این دیدگاه با تأکید بر خودجوش بودن این تحولات معتقد است این خیزش، مردمی بوده و به‌هیچ‌وجه نمی‌پذیرد که بیداری اسلامی توسط نیروهایی بیرون از مردمان خاورمیانه رهبری شده باشد. در همین ارتباط، بررسی دیدگاه برداشت اول درباره علت یا ریشه این تحولات لازم به نظر می‌رسد. جدول ۲ در مورد مهم‌ترین گویه‌هایی است که از سخنرانی‌ها، مصاحبه‌ها و بیانیه‌های مسئولان جمهوری اسلامی ایران که در برداشت اول جای می‌گیرند، استخراج شده است.

جدول ۲: ریشه / علت تحولات خاورمیانه

ردیف	متغیر	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۱	ریشه	انقلاب اسلامی ایران	رهبر: انقلاب اسلامی ایران، در دنیای اسلام تأثیر گذاشته است؛ دل‌ها را منقلب کرده، جهت‌ها را نشان داده و به تدریج انگیزه‌ها متراکم شده و در یک فرصتی حالا این انگیزه‌ها دارد بروز می‌کند.	مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۰۱، در سایت www.leader.ir کنفرانس وحدت اسلامی
۲	ریشه	انقلاب اسلامی ایران، انتفاضه فلسطین	رهبر: تحولات منطقه، هم ریشه در انقلاب اسلامی و هم انتفاضه فلسطین دارد.	مورخ ۱۳۹۰/۰۷/۰۹، در سایت www.leader.ir پنجمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین
۳	ریشه	فلسطین	رهبر: با عزم راسخ پیشروان، این نهضت، نقطه پایان دوران عقب‌ماندگی و ضعف و حقارت ملت‌های مسلمان است، این نهضت بخش مهمی از نیرو و حماسه خود را از قضیه فلسطین گرفته است.	مورخ ۱۳۹۰/۰۷/۰۹، در سایت www.leader.ir پنجمین اجلاس بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین
۴	ریشه	انقلاب اسلامی	رهبر: دشمنان انقلاب سی سال، از تصور چنین چیزی به خود می‌لرزیدند؛ واهمه و وحشت حوادثی را داشتند که امروز اتفاق افتاده است. طراحان توطئه‌ها علیه انقلاب اسلامی پیش‌بینی می‌کردند که یک چنین حوادثی پیش خواهد آمد.	مورخ ۱۳۹۰/۰۹/۰۶، در سایت www.leader.ir دیدار اقشار نمونه بسیج
۵	ریشه	انقلاب اسلامی	آیت‌الله صادق آملی لاریجانی: هیچ‌کس نمی‌تواند تردید کند که اینها ادامه همان حرکت انقلاب اسلامی است.	۱۳۸۹/۱۱/۲۳ www.kayhannews.ir
۶	ریشه	الهام‌بخشی انقلاب اسلامی ایران	الهام‌بخشی ایران سبب نوعی مزاحمت برای ابرقدرت‌هایی است که می‌خواهند چتر خود را همچنان در کشورهای اسلامی به دلایل مختلف مستقر کنند و با ظلم به ملت‌ها منابع انرژی آنها را بردارند.	بیست و چهارمین کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی www.kayhannews.ir
۷	ریشه	انقلاب اسلامی ایران	آیت‌الله ابراهیم امینی، امام جمعه موقت قم: انقلاب اسلامی ایران خیلی در شکل‌گیری این نهضت‌ها مؤثر بوده است.	۱۳۹۰/۰۲/۰۵ www.mardomsalari.com

همان گونه که مشخص است، برداشت اول معتقد است که ریشه اصلی تحولات خاورمیانه در سال ۲۰۱۱ را باید در انقلاب اسلامی ایران جستجو کرد. کلماتی از جمله تأثیر انقلاب اسلامی، ادامه انقلاب اسلامی و الهام بخشی انقلاب اسلامی مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین قابل توجه است که رهبری جمهوری اسلامی ایران علاوه بر انقلاب اسلامی، انتفاضه مردم فلسطین را نیز بر این تحولات مؤثر دانسته است؛ هرچند از تحلیل صحبت‌های ایشان می‌شود برداشت کرد که معتقدند انقلاب اسلامی ریشه اصلی این تحولات است که بر فلسطین اثرگذار بوده و تحولات فلسطین نیز به نوبه خود بر قیام‌های مردمی عربی مؤثر واقع شده است.

اما یکی از بخش‌های مهم در صحبت‌های مسئولانی که چنین برداشتی از تحولات منطقه دارند، تحلیل آنان از چشم‌انداز تحولات منطقه و نگرانی‌ای است که از چشم‌انداز تحولات دارند. طیف حامیان برداشت اول، چشم‌انداز آینده تحولات را امیدبخش ارزیابی می‌کند و آن را در راستای اهداف امت اسلامی و حل مشکلات دنیای اسلام می‌داند. اما به نظر می‌رسد هرچند این برداشت معتقد است که نیروهای خارجی در ایجاد بیداری اسلامی نقشی ندارند، ولی عقیده دارد که می‌تواند به مدیریت و حتی تحریف آن بپردازد. جدول شماره ۳ به چشم‌انداز تحولات از منظر برداشت اول می‌پردازد و مهم‌ترین گویه‌های استخراج‌شده در این باره را نشان می‌دهد. در نهایت، جدول شماره ۴ به توصیه‌های حامیان این برداشت می‌پردازد که نشان از نگرانی آنان از آینده این تحولات دارد.

جدول شماره ۳: چشم‌انداز تحولات خاورمیانه

ردیف	متغیر	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۱	چشم‌انداز	حل مشکلات دنیای اسلام	رهبر: این مقطع، مقطع مهمی است و می‌تواند به حل مشکلات دنیای اسلام منتهی شود.	مورخ ۱۳۸۹/۱۲/۰۱، در سایت www.leader.ir کنفرانس وحدت اسلامی
۲	چشم‌انداز	تعیین مسیر تاریخ امت اسلام و منطقه	رهبر: ملت‌ها خودشان همت گماشته‌اند بر اینکه سرنوشت خودشان را در دست بگیرند، این از آن حوادث فوق‌العاده بزرگ و تعیین‌کننده است؛ این می‌تواند برای مدت‌های طولانی، مسیر تاریخ امت اسلام و مسیر این منطقه را تعیین کند.	مورخ ۱۳۹۰/۰۶/۰۹، در سایت www.leader.ir در دیدار با مسئولان نظام و سفرای کشورهای اسلامی
۳	چشم‌انداز	ماندگاری در آینده	رهبر: حرکت‌های اسلامی در اطراف دنیای اسلام هم بلاشک حرکت‌های ماندگاری است.	مورخ ۱۳۹۰/۰۹/۰۶، در سایت www.leader.ir دیدار اقشار نمونه بسیج

جدول شماره ۴: توصیه/تجویزها

ردیف	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۱	توصیه	رهبر خطاب به ملت‌های انقلابی: به آمریکا و ناتو اعتماد نکنید؛ همواره در میدان باشید و اصالت‌های خود را با حساسیت حفظ کنید.	در نخستین اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی، ایرنا، ۱۳۹۰/۰۶/۲۹
۲	توصیه	رهبر: هدف نهایی را باید امت واحده اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه دین و عقلانیت و علم و اخلاق قرار داد.	در نخستین اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی، ایرنا، ۱۳۹۰/۰۶/۲۹
۳	توصیه	رهبر: مردان و زنان مؤمن در سراسر جهان اسلام و به‌ویژه در مصر و تونس و لیبی از این فرصت برای تشکیل قدرت بین‌الملل اسلامی بیشترین بهره را ببرند.	پیام به کنگره حج مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۱۴، www.leader.ir
۴	توصیه	رهبر: خواص و پیشروان نهضت‌ها صفحه تازه‌گشوده تاریخ امت اسلامی را با افتخارات ماندگار خود که مایه رضای الهی و زمینه‌ساز نصرت اوست، مزین سازند.	پیام به کنگره حج مورخ ۱۳۹۰/۰۸/۱۴، www.leader.ir
۵	تجویز	رهبر: مهم‌ترین موضوع در دنیای اسلام، حفظ و تقویت وحدت امت اسلامی و پرهیز از افتادن در دام بیگانگان به‌منظور ایجاد اختلاف و تفرقه است.	دیدار با آقای عبدالله گل رئیس‌جمهور ترکیه ۱۳۸۹/۱۱/۲۶، www.leader.ir
۶	توصیه و تجویز	ولایتی: دیکتاتورهای منطقه باید بدانند بیداری جوامع اسلامی با سرکوب آرام نمی‌شود، بلکه با عدالت جامعه آرام می‌شود.	نشست بیداری اسلامی روزنامه شرق، شماره ۱۲۷۸ به تاریخ ۱۳۹۰/۰۴/۰۴، صفحه ۳

همان‌طور که مشاهده می‌شود، این گروه، تحولات را بیداری اسلامی و در راستای انقلاب اسلامی ایران تلقی می‌کنند؛ ریشه این تحولات را در انقلاب اسلامی ایران می‌دانند، به آینده آن خوش‌بین هستند و به مردم توصیه می‌کنند که با حفظ وحدت تا نیل به پیروزی، مقاومت کنند.

برداشت دوم: بیداری انسانی

در این بخش، دیدگاه رایج طیف دوم به‌خصوص شخص رئیس‌جمهور دکتر احمدی‌نژاد را بررسی می‌کنیم تا تفاوت‌های آن را با دیدگاه طیف اول مشخص نماییم. قابل توجه است که در این برداشت، مطلبی درباره چشم‌انداز تحولات یافت نشد. این برداشت به ماهیت و ریشه / علت این تحولات پرداخته و توصیه‌هایی نیز ارائه کرده است. همچنین نکته بسیار مهم این

است که عمده صحبت‌های حامیان این برداشت به بخش ریشه / علت اختصاص یافته است. به این ترتیب در قالب سه جدول به ماهیت تحولات خاورمیانه، ریشه این تحولات و توصیه‌های حامیان برداشت دوم می‌پردازیم.

جدول شماره ۵: ماهیت تحولات

ردیف	متغیر	شناخت	گویه (معرف)	زمان و مکان
۱	ماهیت	بیداری انسانی	احمدی‌نژاد: این بیداری، یک بیداری انسانی است.	۱۳۹۰/۰۲/۲۰ www.aftabnews.ir
۲	ماهیت	بیداری انسانی	احمدی‌نژاد: کسانی که شعار تغییر را مطرح کردند، خیلی زود معلوم شد که منظور آنها از تغییر، تغییر ملت‌ها، انسان‌ها و دیگران به نفع آنهاست و مشخص گردید که منظور آنها از تغییر، تغییر مناسبات برآمده از بیداری انسان‌ها و ملت‌ها به نفع سرمایه‌داران بی‌فرهنگ است.	۱۳۹۰/۰۱/۱۵ www.president.ir
۳	ماهیت	بیداری ملت	احمدی‌نژاد: در کشورهای اسلامی بنا به دلایلی بیداری ملت‌ها زودتر، شدیدتر و گسترده‌تر شکل گرفته است.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹ www.president.ir
۴	ماهیت	بیداری	احمدی‌نژاد: ملت‌های منطقه باید هوشیار باشند و بدانند که شیاطین دست از توطئه‌های خود برنداشته‌اند تا مدیریت این بیداری‌ها را در دست بگیرند و از سوی دیگر نگذارند که این انقلاب‌ها به سرانجام برسد.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹ رئیس‌جمهور خطاب به ملت مصر، www.president.ir
۵	ماهیت	بیداری ملت	احمدی‌نژاد: موج بیداری ملت‌ها یک موج بسیار قوی و عمیق است. ملت‌ها و انسان‌ها در حال بیدار شدن و حرکت هستند و این حرکت ارتباط چندانی به گروه‌ها و احزاب ندارد، بلکه امروز توده‌های مردم برای حرکت‌های سرنوشت‌ساز آماده می‌شوند و دشمنان به دنبال ضربه زدن به آنها هستند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهرانشده، www.president.ir
۶	ماهیت	بیداری انسانی	احمدی‌نژاد: مبنای این حوادث بیداری انسانی است.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir
۷	ماهیت	بیداری انسانی	احمدی‌نژاد: موج عظیم بیداری انسانی در جهان در راه است.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir

جدول شماره ۶: ریشه/علت تحولات

ردیف	متغیر	شاخص	گویه (معرف)	زمان و مکان
۱	ریشه	توطئه	احمدی‌نژاد: مستکبران بدانند با وجود همه توطئه‌های آنها خاورمیانه جدید بدون حضور آمریکا و رژیم صهیونیستی محقق خواهد شد.	۱۳۸۹/۱۱/۲۲ www.president.ir
۲	ریشه	مدیریت غرب	احمدی‌نژاد: شرایط امروز حاصل مدیریت کسانی است که در ۵۰ سال اخیر صحنه جهانی را اداره کرده‌اند.	دیدار با ولید معلم، وزیر خارجه سوریه www.president.ir
۳	ریشه	توطئه	احمدی‌نژاد: شرایط کنونی منطقه، ضرورت هوشیاری در برابر توطئه‌افکنی و فتنه‌گری سلطه‌گران و برقراری صلح، امنیت و تفاهم و دوستی را در بین ملت‌های منطقه مضاعف کرده است.	دیدار با ولید معلم، وزیر خارجه سوریه ۱۳۹۰/۰۲/۰۵ www.president.ir
۴	ریشه	توطئه	احمدی‌نژاد: دست‌اندرکاران پشت صحنه نظام سرمایه‌داری با شعار همراهی با ملت‌ها و دفاع از حقوق آنان تصمیم دارند مهره‌های سوخته را خارج کرده و مهره‌های جدیدی را جایگزین آنها کنند.	۱۳۹۰/۰۱/۱۵ www.president.ir
۵	ریشه	توطئه و طراحی	احمدی‌نژاد: آمریکایی‌ها به دنبال ایجاد خاورمیانه جدیدی هستند که در آن، رژیم صهیونیستی مستقر و فارغ از خطر بوده و سلطه آمریکا بر منطقه عمیق و پایدار باشد. بخشی از فریبکاری‌های موجود زمینه‌سازی برای تشکیل دو دولت است.	۱۳۹۰/۰۱/۲۵ www.president.ir
۶	ریشه	نقش غرب	احمدی‌نژاد: قصد دارند بخشی از اردن را به نام سرزمین فلسطین تجزیه کنند و دولت فلسطینی تشکیل دهند و این توطئه جدید صهیونیست‌ها و آمریکا و متحدانش است.	۱۳۹۰/۰۱/۲۵ www.president.ir
۷	ریشه و علت	طراحی و توطئه غرب	احمدی‌نژاد: هدف اصلی از لشکرکشی مستکبران به منطقه و ایجاد ناآرامی در کشورهای خاورمیانه تنها با هدف مهار ایران صورت می‌گیرد.	۱۳۹۰/۰۱/۲۵ www.president.ir
۸	ریشه و علت	نقشه و طراحی	احمدی‌نژاد: آمریکایی‌ها و متحدینشان به خوبی فهمیده بودند که تحول عظیمی در بین ملت‌ها در حال وقوع است. از این رو، طراحی کردند تا این تحولات را قبل از آنکه به نقطه غیرقابل بازگشت علیه غرب برسد جلو بیندازند تا بتوانند آن را مدیریت کنند.	http://www.khorasannews.com

ردیف	متغیر	شاخص	گویه (معرف)	زمان و مکان
۹	ریشه و علت	فتنه و طراحی	احمدی نژاد: اقداماتی که برای فتنه‌گری انجام می‌دهند به‌منزله این است که سرعت سقوط خود را به دره بیشتر می‌کنند.	۱۳۸۹/۱۲/۲۶، دیدار با وزیر خارجه سوریه، www.president.ir
۱۰	ریشه و علت	فتنه و طراحی	احمدی نژاد: شرایط کنونی منطقه، ضرورت هوشیاری در برابر توطئه‌افکنی و فتنه‌گری سلطه‌گران و برقراری صلح، امنیت و تفاهم و دوستی را در بین ملت‌های منطقه مضاعف کرده است.	۱۳۹۰/۱۲/۲۶، دیدار با وزیر خارجه سوریه، www.president.ir
۱۱	ریشه و علت	فتنه و طراحی	احمدی نژاد: دست‌های پشت پرده استعمارگران به‌دنبال آن است تا این انقلاب‌ها به نتیجه نرسد.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، رئیس‌جمهور خطاب به ملت مصر، www.president.ir
۱۲	ریشه	توطئه	احمدی نژاد: مشکل بحرین، مشکل دولت و مردم نیست، مشکل پایگاه نظامی آمریکاست.	www.president.ir ۱۳۹۰/۰۶/۰۳
۱۳	ریشه	توطئه	احمدی نژاد: تردید ندارم پشت صحنه این حوادث، مستکبران و دشمنان ملت‌ها هستند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهارنشده، www.president.ir
۱۴	ریشه	توطئه	احمدی نژاد: دشمنان تمام تلاش خود را در ایجاد دعوای مذهبی، قبیله‌ای و نژادی میان ملت تاریخ‌ساز و تمدن‌آفرین مصر به‌کار می‌گیرند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهارنشده، www.president.ir
۱۵	ریشه	توطئه	احمدی نژاد: همه دولت‌ها و ملت‌ها باید در برابر طراحی‌ها و توطئه‌های دشمنان هوشیار باشند و با جنگ‌ها و دعوای داخلی نیروهای خود را مستهلک نکنند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهارنشده، www.president.ir
۱۶	ریشه	حمایت دولت‌های غربی از دیکتاتورها	احمدی نژاد: طی ۱۰۰ سال اخیر تمام دیکتاتورهای دنیا مورد حمایت قدرت‌های مسلم جهانی از جمله آمریکا، انگلیس و متحدان آنها بوده‌اند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهارنشده، www.president.ir
۱۷	ریشه	توطئه و طراحی غرب	احمدی نژاد: صحنه‌ای که امروز داریم ناشی از دخالت آمریکا و اروپا در مسائل مردم منطقه است.	۱۳۸۹/۱۲/۲۵، مصاحبه با شبکه یک تلویزیون اسپانیا، www.president.ir
۱۸	ریشه	توطئه و طراحی غرب	احمدی نژاد: آنها برای منطقه ما یک طراحی کرده‌اند.	۱۳۸۹/۱۲/۲۵، مصاحبه با شبکه یک تلویزیون اسپانیا، www.president.ir

ردیف	متغیر	شاخص	گویه (معرف)	زمان و مکان
۱۹	ریشه	دخالت غرب	احمدی‌نژاد: ما شاهد دخالت گسترده همان سرمایه‌سالاران و همان استعمارگران در حوادث منطقه هستیم.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir
۲۰	ریشه	دخالت غرب	احمدی‌نژاد: دخالت آمریکا و همکاران او در منطقه ما در ادامه سیاست‌های قبلی است.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir
۲۱	ریشه	توطئه و طراحی استعمارگران	احمدی‌نژاد: همه باید توجه داشته باشیم که از وسط این معرکه، طراحی استعمارگران برای نجات رژیم صهیونیستی به کرسی ننشیند.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir
۲۲	ریشه و علت	برنامه و نقشه غرب	احمدی‌نژاد: اطلاع موثقی وجود دارد که آمریکا و هم‌پیمانانش برای کشورهای منطقه برنامه‌های گسترده‌ای تدارک دیده‌اند و قصد دارند منطقه را به هم بریزند.	۱۳۹۰/۰۶/۲۱، جوابیه مرکز ارتباطات، اطلاعات و تبلیغات به خبرسازی رسانه‌های وابسته به استکبار جهانی
۲۳	ریشه	نقشه و طرح	رحیم مشائی: تلاش آمریکایی‌ها برای نقش‌آفرینی و تأثیرگذاری بر تحولات منطقه است.	http://www.dolat.ir
۲۴	ریشه	نقشه و طرح	رامین مهمانپرست: آمریکا و کشورهای غربی احساس می‌کنند با تقویت پروژه ایران‌هراسی بتوانند در منطقه خاورمیانه و خلیج فارس میان کشورهای اسلامی تفرقه ایجاد کنند.	http://www.dolat.ir
۲۵	ریشه	نقشه و طرح	رامین مهمانپرست: مقامات آمریکایی و کشورهای غربی در چند ماه اخیر سناریوهایی را شروع کرده‌اند.	http://www.dolat.ir
۲۶	ریشه	دخالت بیگانگان	احمدی‌نژاد: مشکلات موجود در منطقه همیشه خارج از منطقه و توسط بیگانگان به ملت‌ها تحمیل شده است.	۱۳۹۰/۰۲/۱۵ دیدار رئیس مجلس سنای پاکستان www.president.ir

جدول شماره ۷: چشم‌انداز تحولات

ردیف	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۱	تجویز	احمدی‌نژاد: ضرورت دارد کشورها و ملت‌های خاورمیانه نسبت به توطئه و طراحی‌های دشمنان بشریت، هوشیار باشند.	۱۳۸۹/۱۲/۲۶، دیدار با وزیر خارجه سوریه، www.president.ir
۲	تجویز	احمدی‌نژاد: کشورهای آزادی‌خواه هوشیار باشند و از انقلاب‌های خود مراقبت کنند.	۱۳۹۰/۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مهارنشده، www.president.ir

ردیف	شاخص	(معرف) گویه	زمان و مکان
۳	تجویز	احمدی نژاد: همه مردم مصر باید دست به دست هم داده و آینده‌ای سرشار از عدالت، پاکی و یگانه‌پرستی را با هم بسازند و این موضوعی است که دشمن نمی‌خواهد انجام گیرد.	۱۳۹۰/۷/۱۹، مراسم رونمایی از مستند مه‌ارنشده، www.president.ir
۴	توصیه	احمدی نژاد: هم دولت‌ها هم ملت‌ها باید هوشیار باشند، می‌شود اختلافات و مسائل را در داخل حل کرد. بنشینید قانون، مقررات و اصلاحات انجام دهید. بدون خونریزی هم می‌شود اصلاحات را انجام داد.	گزارشگر خبرگزاری ایسنا، www.isna.ir
۵	توصیه	احمدی نژاد: کشورهای منطقه باید حقوق ملت‌های خود را بدون دخالت غربی‌ها به‌عنوان یک اصل و هدف والا پیش روی خود قرار دهند.	۱۳۹۰/۶/۲۱، جوابیه مرکز ارتباطات، اطلاعات و تبلیغات به خبرسازی رسانه‌های وابسته به استکبار جهانی
۶	توصیه و تجویز	علی‌اکبر صالحی: حکومت‌ها باید به این خواسته و مطالبات مشروع توجه کنند.	تیر ۱۳۹۰، www.dolat.ir

همان‌گونه که مشخص است، طیف دوم، ماهیت تحولات را عمدتاً بیداری انسانی و بیداری ملت‌ها می‌داند که ریشه در طراحی‌ها و نقشه‌های ابرقدرت‌ها دارد و در واقع، مدیریت جهانی توسط آمریکا و هم‌پیمانانش را عامل اصلی به‌وجودآورنده تحولات می‌داند. آنها بر این عقیده‌اند که آمریکا به‌دنبال تغییر دیکتاتوری‌های منطقه برای حفظ امنیت خود و اسرائیل است. به عبارت دیگر، آمریکا در ادامه طرح‌هایی چون خاورمیانه بزرگ یا انقلاب‌های رنگی به‌دنبال تغییراتی قابل کنترل در دنیای عرب و منطقه است تا با توجه به مطالبات انباشته مردمان منطقه که موجب تنفر آنها از آمریکا شده و احتمال صعود اسلام‌گرایان را تقویت کرده، بتواند تحولات را مدیریت کند.

به عقیده این گروه، هدف آمریکا این است تا از تداوم وضعیت موجود، یعنی تداوم حکومت دیکتاتوری‌های منطقه که به‌رغم برقراری ثبات ظاهری، آتشی زیر خاکستر را نشان می‌دهند که هر آن می‌تواند امنیت آمریکا و اسرائیل را به خطر اندازد، جلوگیری به عمل آورد و با تغییرات و اصلاحات کنترل‌شده و از بالا، امنیت خود را در چارچوب نظریه قدرت نرم یعنی کاهش نفرت مردمان منطقه از آمریکا و تعدیل آمریکاستیزی تضمین کند. خلاصه

اینکه، حامیان این برداشت، تحولات منطقه را سناریو و توطئه ساخته ابرقدرت‌ها و به‌ویژه آمریکا می‌دانند و لزوم هوشیاری در قبال این تحولات را یادآوری می‌کنند. برای جمع‌بندی بهتر این بخش، با مطالعه دقیق سخنان مقام معظم رهبری و رئیس‌جمهور، از آغاز تحولات تا آبان ۱۳۹۰، به دسته‌بندی واژگانی که این دو شخصیت برای تبیین تحولات اخیر به‌کار برده‌اند، می‌پردازیم. آنها از این واژه‌ها به‌طور مکرر در سخنرانی‌های خود استفاده کرده‌اند که این امر نشان‌دهنده برداشت غالب آنها در قبال تحولات است.

جدول شماره ۸: واژه‌های کلیدی در بیانات مقام معظم رهبری و رئیس‌جمهور

تفرقه	طراحی	سلطه‌گری	توطئه	هوشیاری	مدیریت جهانی	قيام	امت و دنیای اسلامی	حرکت	بیداری انسانی	بیداری اسلامی	
۲ بار	-	۱۵ بار	۲ بار	۱۵ بار	-	۱۲ بار	۵۰ بار	۳۶ بار	-	۲۶ بار	رهبر
۳۸ بار	۶۹ بار	۶۱ بار	۵۰ بار	۷۷ بار	۳۲ بار	۱۴ بار	۹ بار	۱۰ بار	۲۰ بار	۸ بار	رئیس‌جمهور

حرکت بیداری اسلامی و امت اسلامی بیشترین واژگانی است که رهبر انقلاب برای توصیف تحولات از آنها بهره برده است. بنابراین، می‌توان نتیجه گرفت که دیدگاه مقام معظم رهبری در قبال این تحولات، دیدگاهی مثبت در راستای تقویت امت اسلامی است. اما رئیس‌جمهور نگاه بدبینانه‌ای به این تحولات دارد؛ این نتیجه را می‌توان از واژگانی که به‌کار برده، استنتاج کرد. استفاده بیش از اندازه واژگانی از قبیل: طراحی، توطئه، سلطه‌گری، هوشیاری، تفرقه و مدیریت جهانی، نشان‌دهنده این واقعیت است که رئیس‌جمهور به آینده این تحولات اصلاً خوش‌بین نیست.

اقدامات

با توجه به دیدگاه‌هایی که ذکر شد، در این بخش از مقاله به اقدامات و موضع‌گیری‌های

ناشی از دو برداشت مذکور توسط این دو طیف می‌پردازیم. با وجود دیدگاه‌های متفاوت، طبیعی است که اقدامات و مواضع نیز متفاوت باشد.

۱. اقدامات حامیان برداشت اول

موضع‌گیری رهبر انقلاب را می‌توان در اقداماتی که ایشان و اطرافیانشان در قبال تحولات منطقه اتخاذ کردند، بررسی کرد. ایشان در موضع‌گیری خود، ملت‌ها را خطاب قرار می‌دهند و اقداماتی را برای حمایت از تحولات منطقه انجام می‌دهند. در قالب جدول شماره ۹ به بررسی اقدامات این طیف می‌پردازیم:

جدول شماره ۹: اقدامات در قالب روابط جامعه با جامعه

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۱	برگزاری پنجمین همایش بین‌المللی حمایت از انتفاضه فلسطین	حضور رهبر در جمع شرکت‌کنندگان در همایش	تبیین مشکلات پیش‌روی و ارائه راه‌حل برای چالش‌های آینده خاورمیانه جدید و ارزیابی تحولات به‌عنوان بهار اسلامی.	www.leader.ir
۲	دیدار با مقامات رسمی	دیدار رهبر با آقای عبدالله گل رئیس‌جمهور ترکیه و هیئت همراه	جمهوری اسلامی ایران و ترکیه دو کشور مسلمان، دوست و برادر هستند و تحولات اخیر مصر نیز قضایای بسیار مهمی است که می‌توان در جهت خیر مردم مصر و منطقه فعالیت کرد.	۱۳۸۹/۱۱/۲۶ www.leader.ir
۳	برگزاری بیست‌و‌چهارمین کنفرانس وحدت اسلامی	دیدار رهبر با جمعی از میهمانان و متفکران اسلامی شرکت‌کننده	شناخت صحیح این مقطع حساس، تقویت ایمان دینی مردم، حفظ وحدت، مرعوب نشدن در مقابل هیمنه آمریکا و داشتن حسن ظن به وعده نصرت الهی، زمینه‌ساز موفقیت و پیروزی حرکت کم‌نظیر میلیونی مردم در دنیای اسلام است.	۱۳۸۹/۱۲/۰۱ www.leader.ir
۴	دیدار با مقامات رسمی	رهبر در دیدار آقای حامد کرزای رئیس‌جمهور افغانستان و هیئت همراه	آمریکایی‌ها نسبت به قبل، در منطقه و حتی در جهان بسیار ضعیف شده‌اند و حاکمان آمریکا تلاش دارند تا این ضعف خود را در منطقه جبران کنند، ولی به نتیجه نخواهند رسید.	۱۳۹۰/۰۴/۰۴ www.leader.ir
۵	دیدار با مقامات رسمی	رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار آقای جلال طالبانی رئیس‌جمهور عراق	رویدادها و حوادث جاری در منطقه نشان می‌دهد سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا رو به ضعف است و ملت‌ها باید از این واقعیت، استفاده کنند.	۱۳۹۰/۰۴/۰۴ www.leader.ir

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۶	دیدار با مقامات رسمی	رهبر انقلاب در دیدار آقای آصف علی زرداری رئیس‌جمهور پاکستان	پیوندهای تاریخی، فرهنگی و مذهبی دو ملت را زمینه‌ساز گسترش هرچه بیشتر روابط دو کشور دانستند و بر تقویت همه‌جانبه روابط تهران - اسلام‌آباد تأکید کردند.	۱۳۹۰/۰۴/۰۴ www.leader.ir
۷	دیدار با مقامات رسمی	رهبر معظم انقلاب اسلامی در دیدار آقای عمر البشیر رئیس‌جمهور سودان و هیئت همراه	رهبر انقلاب اسلامی با اظهار خرسندی از بیداری اسلامی در مصر، تونس و لیبی، حرکت‌های اخیر مردمی در منطقه را برخلاف خواست و منافع آمریکا، غرب و صهیونیست‌ها دانستند و افزودند: بر همین اساس باید هوشیار بود که آمریکا و غرب، مانع از ادامه مسیر طبیعی این حرکت‌های مردمی نشوند و آنها را مصادره نکنند.	۱۳۹۰/۰۴/۰۵ www.leader.ir
۸	نخستین سفر هیئت رسمی	سفر علاءالدین بروجردی به مصر	با هدف دعوت نماینده این کشور برای شرکت در کنفرانس بین‌المللی فلسطین در تهران انجام شد و همچنین خواستار برقراری روابط دو جانبه شدند.	روزنامه شرق، شماره ۱۳۱۷ به تاریخ ۱۳۹۰/۰۵/۲۰، صفحه ۲ (سیاست)
۹	برگزاری پنجمین مجمع عمومی جهانی اهل‌بیت	دیدار رهبر با علما، نخبگان و روشنفکران شرکت‌کننده در بیت مقام معظم رهبری	حرکت‌های عظیم اسلامی اخیر در دنیای اسلام، مقدمه تحولی بزرگ‌تر و حاکمیت اسلام است و موضع پیروان اهل‌بیت، حمایت از این حرکت‌های اسلامی است.	۱۳۹۰/۰۶/۲۳ ww.leader.ir
۱۰	برگزاری اجلاس بین‌المللی بیداری اسلامی	حضور رهبر در جمع شرکت‌کنندگان در اجلاس	هدف نهایی را باید امت واحده اسلامی و ایجاد تمدن اسلامی جدید بر پایه دین و عقلانیت و علم و اخلاق، قرار داد.	۱۳۹۰/۰۶/۲۶ ww.leader.ir
۱۱	پیام به مناسبت کنگره عظیم حج	رهبر معظم انقلاب اسلامی	امت اسلامی به‌ویژه ملت‌های به‌پاخاسته، برای ادامه مسیر نیازمند دو عنصر «تداوم و ایستادگی» و «هوشیاری در برابر حیل‌های قدرت‌های بین‌المللی» هستند و نجات کشورهای اسلامی از خطرهای پیش رو جز با همدلی و اتحاد و تشکیل قطب قدرتمند جهان اسلام، امکان‌پذیر نیست.	۱۳۹۰/۰۸/۱۴ ww.leader.ir
۱۲	تغییر نام «شورای مرکزی مجمع جهانی بیداری اسلامی» به «شورای مشورتی مجمع جهانی بیداری اسلامی»	اعلام علی‌اکبر ولایتی مشاور مقام معظم رهبری در امور بین‌الملل	دبیرخانه موظف شد که گروه‌های تماسی تشکیل داده و به نقاط مختلف جهان اسلام اعزام کند تا این گروه‌ها از نزدیک، مسائل مربوط به کشورهای مختلف اسلامی را بررسی و گزارش را به دبیرخانه و متعاقباً به شورای هماهنگی و در نهایت به مجمع عمومی منتقل کنند. یکی از تصمیم‌های دیگر، حمایت همه‌جانبه مجمع بیداری اسلامی از حرکت بیداری اسلامی در سراسر جهان است.	irdiplomacy.ir

این گروه بر حمایت از تحولات تأکید دارد و خواستار آن است که ایران نقش پررنگ‌تری در هدایت تحولات داشته باشد و با برقراری ارتباط با گروه‌های اثرگذار در روند تحولات، موضع خود را در حمایت از این حرکت‌ها اعلام می‌دارد.

۲. اقدامات حامیان برداشت دوم

موضع این گروه به‌طور مشهود در دیدارهای احمدی‌نژاد و ملاقات‌ها و سفرهای وزیر امور خارجه مشهود است که به‌طور مکرر بر ثبات و تقویت همکاری‌ها بین کشورهای منطقه تأکید می‌کنند. اقدامات این طیف در چارچوب روابط دولت - دولت قرار دارد و براساس روابط دیپلماتیک بنا نهاده شده است. این طیف، حل مسائل منطقه را در گرو همکاری‌های فی‌مابین و روابط دیپلماتیک می‌داند. نمونه‌هایی از این موضع‌گیری در جدول شماره ۱۰ بیان شده است.

جدول شماره ۱۰: اقدامات در قالب روابط دولت با دولت

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۱	دیدار با مقامات حکومتی	احمدی‌نژاد در دیدار با رئیس مجلس سوریه	غرب و نظام سلطه به‌دنبال تضعیف جبهه ایران و سوریه و مقاومت منطقه هستند و هدف دولت‌های غربی نجات رژیم صهیونیستی است.	۱۳۸۹/۱۰/۲۰ isna.ir
۲	دیدار با مقامات حکومتی	احمدی‌نژاد در دیدار با وزیر خارجه سوریه	شرایط کنونی منطقه، ضرورت هوشیاری در برابر فتنه‌گری سلطه‌گران را مضاعف کرده است.	۱۳۸۹/۱۲/۲۶ mfa.gov.ir
۳	دعوت از مقامات حکومتی	دعوت احمدی‌نژاد از پادشاه اردن	تصمیمات دولت بسیار سنجیده و براساس اهداف و برنامه‌های بین‌المللی ملت ایران تنظیم می‌شود.	اسفند ۱۳۸۹ روزنامه شرق
۴	حضور در نشست	حضور احمدی‌نژاد در نشست شورای همکاری خلیج فارس	برای برقراری رابطه میان ایران و مصر تا آنجایی پیش رفت که اعلام کرد حاضر است ۲۴ ساعته در قاهره سفارت برپا کند.	۱۳۹۰/۰۱/۲۹ روزنامه کیهان نویسنده: سروش فرهادیان
۵	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با رئیس مجلس سنای پاکستان	امروز باید کشورها و ملت‌های منطقه دست به دست هم روابط و همکاری‌های خود را تقویت کرده و با معرفی حقیقت و زیبایی‌های فرهنگی ملت‌های خود به جهانیان، طراحی‌های دشمنان را در هم شکسته و خنثی کنند.	۱۳۹۰/۰۲/۱۵ mfa.gov.ir
۶	دیدار جمعی از شخصیت‌های سیاسی، فرهنگی و انقلابی	دیدار احمدی‌نژاد با شخصیت‌های سیاسی، فرهنگی و انقلابی مصر	مقابله با استکبار و ضدیت با رژیم صهیونیستی باید معیار حرکت ملت‌های منطقه باشد. ایجاد تفرقه، ابزار اصلی پیشبرد سیاست‌های آمریکا و متحدینش در بین ملت‌های جهان و حتی در درون یک ملت است. بی‌تردید اگر ملت‌های منطقه با هم متحد باشند، جایی برای صهیونیست‌ها و مستکبران باقی نخواهد ماند.	۱۳۹۰/۰۳/۱۱ mfa.gov.ir

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۷	سفر رسمی	سفر احمدی‌نژاد به قزاقستان برای حضور در اجلاس شانگهای و دیدار با رئیس‌جمهور قزاقستان	تقویت وحدت و یکپارچگی بین کشورهای منطقه به سود ملت‌هاست.	۱۳۹۰/۰۳/۲۴ mfa.gov.ir
۸	حضور در اجلاس سازمان شانگهای	حضور احمدی‌نژاد در اجلاس سازمان شانگهای	مدیریت برده‌داران و استعمارگران گذشته، عامل اصلی نابسامانی‌های تاریخی در جهان است.	۱۳۹۰/۰۳/۲۵ mfa.gov.ir
۹	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با رئیس‌جمهور پاکستان	وحدت، برادری و همدلی از منابع اقتدار کشورهای اسلامی منطقه هستند.	۱۳۹۰/۰۴/۰۳ mfa.gov.ir
۱۰	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با وزیر خارجه عمان	گفتگو و تفاهم بهترین راه رفع مناقشات کشورهای منطقه است.	۱۳۹۰/۰۴/۰۴ mfa.gov.ir
۱۱	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با سفیر جدید امارات متحده عربی	ایران و امارات با تقویت مناسبات برادری فرصت توطئه و فتنه‌گری را از سلطه‌گران می‌گیرند.	۱۳۹۰/۰۴/۱۸ mfa.gov.ir
۱۲	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با امیر قطر	برقراری گفتگو و تفاهم بین مردم و سران حاکم، بهترین و مؤثرترین راه برای رفع مناقشات ایجاد شده است. همه باید مراقب باشند و اجازه ندهند برخی دولت‌های غربی اهداف استعماری خود را در منطقه اجرایی کنند.	۱۳۹۰/۰۶/۰۴ mfa.gov.ir
۱۳	دیدار جمعی از اصحاب رسانه‌های کویت	دیدار احمدی‌نژاد با جمعی از اصحاب رسانه‌های کویت	مشکلات منطقه ریشه در مسائل داخلی نداشته و از بیرون و توسط بیگانگان به منطقه تحمیل می‌شود و کشورهای منطقه مشکل و اختلاف اساسی با یکدیگر ندارند.	۱۳۹۰/۰۶/۰۵ mfa.gov.ir
۱۴	سفر به نیویورک	سفر احمدی‌نژاد به نیویورک و مصاحبه با شبکه تلویزیونی ان بی سی آمریکا	ملت‌ها و دولت‌ها باید با تفاهم و همدلی و در فضای انسانی، مسائل و مشکلات خود را حل کنند و هیچ کشوری هم نباید از بیرون در امور سایر کشورها دخالت کند. دموکراسی توسط نیروهای ناتو حاصل نمی‌شود و ناتو نمی‌تواند برای ملت‌ها دموکراسی به ارمغان بیاورد.	۱۳۹۰/۰۶/۲۸ mfa.gov.ir
۱۵	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با نخست‌وزیر سنت‌وینسنت و گرنادینیس	عامل اصلی مشکلات کنونی بشر، مدیریت برده‌داران سابق بر ساختارهای جهانی است.	۱۳۹۰/۰۶/۲۹ mfa.gov.ir
۱۶	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی‌نژاد با رئیس‌جمهور لبنان	امروز استعمارگران سابق با نقاب و شعار فریبنده دفاع از حقوق ملت‌ها وارد صحنه شده‌اند، اما عملاً همان اهداف استعماری سابق یعنی چپاول منافع و ثروت ملت‌ها را پیگیری می‌کنند.	۱۳۹۰/۰۶/۳۰ mfa.gov.ir
۱۷	شرکت در شصت و ششمین مجمع عمومی سازمان ملل	شرکت احمدی‌نژاد در شصت و ششمین مجمع عمومی سازمان ملل	جهان اکنون بیش از هر زمان دیگری شاهد بیداری گسترده در سرزمین‌های اسلامی، در آسیا، اروپا و آمریکا است و هر روز بر دامنه تحولات عدالت‌طلب و آزادی‌خواه افزوده می‌شود؛ ایران برای تحقق این امر مهم در راستای اراده جمعی جهانی آمادگی دارد.	۱۳۹۰/۰۶/۳۱ mfa.gov.ir

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۱۸	دیدار با مقامات حکومتی	احمدی نژاد در حاشیه شصت و ششمین اجلاس مجمع عمومی سازمان ملل در دیدار جلال طالبانی	عامل اصلی ناامنی در منطقه، حضور بیگانگان است و اگر آنها منطقه را ترک کنند، ملت‌ها خودشان قادر هستند امنیت و ثبات پایداری را در کشورهایشان برقرار کنند.	۱۳۹۰/۰۶/۳۱ mfa.gov.ir
۱۹	دیدار با دبیر کل سازمان ملل	دیدار احمدی نژاد با دبیر کل سازمان ملل	ایران آماده کمک به ایجاد فضای تعامل و گفتگو بین دولت‌ها و ملت‌هاست. هرگونه دخالت خارجی عامل بی‌ثباتی و التهاب در منطقه بوده و چنانچه نیروهای اشغالگر از منطقه خارج شوند، ملت‌ها قادر به تأمین امنیت خود خواهند بود.	۱۳۹۰/۰۷/۰۲ روزنامه شرق
۲۰	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با نخست‌وزیر ترکیه	اهمیت هماهنگی دو کشور در تحولات منطقه و تلاش برای حل مسالمت‌آمیز مسائل منطقه‌ای.	۱۳۹۰/۰۷/۰۲ روزنامه شرق
۲۱	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با رئیس‌جمهور موریتانی	ضمن تأکید بر تقویت ثبات و امنیت و رشد و توسعه در منطقه خاورمیانه و شمال آفریقا خواستار جلوگیری از هرگونه انحراف در حرکت‌های کنونی ملت‌های منطقه شدند.	۱۳۹۰/۰۷/۰۳ روزنامه شرق
۲۲	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با رئیس‌جمهور سودان	دولت‌ها و ملت‌های اسلامی لازم است که با یکدیگر متحد و یکپارچه باشند.	۱۳۹۰/۰۷/۰۴ روزنامه شرق
۲۳	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با رجب طیب اردوغان نخست‌وزیر ترکیه	بیش از ۲۰ بار به اسد تذکر دادم که گرفتن سلاح مقابل مردم، کار درستی نیست.	۱۳۹۰/۰۷/۰۶ روزنامه شرق
۲۴	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با رئیس‌مجلس کویت	در منطقه هیچ مشکلی وجود ندارد و این دشمنان هستند که به دنبال ایجاد تفرقه در بین ملت‌های خاورمیانه هستند. ممکن است در بین دولت‌های منطقه مشکلی پیش بیاید که قطعاً این مشکلات با همکاری قابل حل است.	۱۳۹۰/۰۷/۱۰ روزنامه شرق
۲۵	دیدار با مقامات حکومتی	دیدار احمدی نژاد با رئیس‌مجلس سوریه	ملت سوریه خود قادرند بدون دخالت دیگران مسائلشان را حل و فصل کنند.	۱۳۹۰/۰۷/۱۱ روزنامه شرق
۲۶	دیدار با مقامات حکومتی	علی‌اکبر صالحی در دیدار با ولید معلم وزیر امور خارجه سوریه	تحقق ثبات و امنیت و پاسخ به مطالبات ملت‌های منطقه مورد تأکید قرار گرفت.	۱۳۸۹/۱۲/۲۶ mfa.gov.ir
۲۷	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با وزیر خارجه مصر	در خصوص فعالیت‌های جنبش عدم تعهد با یکدیگر دیدار و رایزنی کردند.	۱۳۹۰/۰۲/۱۲ روزنامه کیهان
۲۸	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با یوسف بن علوی وزیر خارجه عمان	تقویت همکاری‌های تهران - مسقط در جهت توسعه، رفاه و امنیت منطقه.	۱۳۹۰/۰۲/۱۴ روزنامه شرق
۲۹	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با سلطان قابوس بن سعید پادشاه عمان	ورود نیروهای نظامی خارجی به بحرین نه تنها کمکی به حل مشکل نکرده، بلکه اوضاع را پیچیده‌تر کرده است و بیم آن می‌رود که اوضاع از این نیز بدتر شود.	۱۳۹۰/۰۲/۱۴ روزنامه شرق

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۳۰	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با شیخ محمد بن راشد آل مکتوم نخست‌وزیر امارات در ابوظبی	وضعیت بحرین و تحولات جاری در این کشور از مسائلی بود که در گفت‌وگوی صالحی و شیخ محمد مطرح شد.	۱۳۹۰/۰۲/۱۸ mfa.gov.ir
۳۱	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با نخست‌وزیر عراق	مسئله بحرین راه‌حل نظامی ندارد. مطالبات مردم بحرین به روش مسالمت‌آمیز و دموکراتیک دنبال شده است و می‌بایست با روش مناسب مورد توجه قرار گیرد.	۱۳۹۰/۰۲/۲۱ mfa.gov.ir
۳۲	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با شیخ صباح الاحمد الجابر الصباح، امیر کویت	بحرین راه‌حل نظامی ندارد و تداوم حضور نیروهای نظامی خارجی در این کشور اوضاع را پیچیده‌تر کرده است.	۱۳۹۰/۰۲/۲۸ mfa.gov.ir
۳۳	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با وزیر امور خارجه ترکیه	بر تأمین مطالبات مشروع مردم و احترام به حقوق شهروندی از طریق گفتگو و شیوه‌های مسالمت‌آمیز و اجتناب از مداخله خارجی در راستای صلح، ثبات و امنیت منطقه تأکید کرد.	۱۳۹۰/۰۴/۱۹ mfa.gov.ir
۳۴	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با وزیر امور خارجه الجزایر	طرفین بر ضرورت استمرار و افزایش رایزنی‌ها تأکید کردند.	۱۳۹۰/۰۴/۲۲ mfa.gov.ir
۳۵	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با خالد بن احمد آل خلیفه همتای بحرینی	اهمیت ثبات در منطقه، حل مشکل بحرین در گرو سعه صدر و گفتگو بین مقامات بحرین و مردم آن کشور است.	۱۳۹۰/۰۷/۰۶ روزنامه کیهان
۳۶	شرکت در اجلاس و دیدار با مقامات حکومتی	حضور صالحی در دهمین اجلاس مجمع گفتگوهای آسیایی در کویت و دیدار با معاون نخست‌وزیر و وزیر امور خارجه کویت	با اشاره به روابط دیرینه و همسایگی دو کشور بر مسئولیت طرفین برای برقراری زمینه‌های آرامش، اعتماد متقابل و زمینه‌سازی برای روابط هرچه گسترده‌تر به‌منظور ایجاد رفاه برای مردم دو کشور تأکید کرد.	۱۳۹۰/۰۷/۱۹ روزنامه شرق
۳۷	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با مصطفی اسماعیل مشاور رئیس‌جمهور سودان در تهران	بر گسترش مناسبات با کشورهای منطقه براساس احترام متقابل با همکاری و تعاون جمعی در راستای توسعه، رفاه، امنیت و ثبات منطقه تأکید کرد.	۱۳۹۰/۰۷/۲۰ روزنامه شرق
۳۸	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با شیخ حمد بن جاسم بن آل ثانی وزیر امور خارجه قطر	طرفین بر ضرورت تعامل و همکاری کشورهای منطقه در جهت کمک به ثبات و امنیت منطقه و استفاده از ظرفیت‌های منطقه‌ای تأکید کردند.	۱۳۹۰/۰۸/۰۸ روزنامه شرق
۳۹	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با امیر قطر	ثبات، امنیت و توسعه و رفاه منطقه در پرتو همکاری‌های برادرانه و جمعی کشورهای منطقه و حل مشکلات در چارچوب تعاملات داخلی کشورها بدون دخالت بیگانگان است.	۱۳۹۰/۰۸/۰۸ روزنامه شرق
۴۰	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با احمد داود اوغلو وزیر خارجه ترکیه	در خصوص موضوعات مهم منطقه به‌ویژه تحولات سوریه به‌طور مبسوط گفتگو و تبادل نظر کردند.	۱۳۹۰/۰۸/۱۱ mfa.gov.ir

ردیف	نوع اقدام	طرفین ارتباط	گویه (معرف)	تاریخ و منبع
۴۱	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با عبدالحفیظ الحقه، معاون شورای انتقالی لیبی	تبریک به مردم بزرگ انقلابی و اسلامی لیبی و تعمیق روابط تهران و طرابلس.	۱۳۹۰/۰۸/۱۲ mfa.gov.ir
۴۲	دیدار با مقامات حکومتی	صالحی در دیدار با مصطفی عبدالجلیل رئیس شورای ملی انتقالی لیبی	اولین مقام رسمی جمهوری اسلامی ایران که پس از تحولات انقلاب لیبی به این کشور سفر کرده است.	۱۳۹۰/۰۸/۱۲ mfa.gov.ir
۴۳	دیدار با اصحاب هنر و فرهنگ و سینماگران کشور تونس	صالحی در دیدار با اصحاب هنر و فرهنگ و سینماگران کشور تونس	امیدواریم با استقرار دولت جدید در تونس همکاری‌ها برای توسعه روابط بین دو کشور گسترش یابد.	isna.ir ۱۳۹۰/۰۸/۲۱
۴۴	اعطای رأی مثبت به واگذاری کرسی لیبی در سازمان ملل متحد به شورای ملی انتقالی	اعلام رامین مهمانپرست سخنگوی وزارت امور خارجه	جمهوری اسلامی ایران با احترام به مبارزات و خواست مردم مسلمان لیبی و به منظور کمک به بازگشت ثبات، امنیت و استقرار نهادهای قانونی جهت بازسازی هرچه سریع‌تر این کشور به واگذاری کرسی لیبی در سازمان ملل متحد به شورای ملی انتقالی رأی مثبت داد.	روزنامه شرق، شماره ۱۳۴۷ به تاریخ ۱۳۹۰/۰۶/۲۸، صفحه ۳ (سیاست)
۴۵	سفر رسمی	سفر حمید بقایی، مشاور رئیس‌جمهور در امور آسیا و رئیس وقت سازمان میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری به قاهره	به منظور امضای موافقت‌نامه برقراری پرواز مستقیم تهران - قاهره در مهر ۱۳۸۹، آن‌هم پیش از آنکه رابطه دیپلماتیک بین دو کشور برقرار یا حتی موافقت‌نامه برای صدور روادید میان طرفین امضا شود.	روزنامه شرق، شماره ۱۲۱۳ به تاریخ ۱۳۹۰/۰۱/۱۶، صفحه ۱ (صفحه اول)
۴۶	اعزام سفیر جدید	اعزام محمد رثوف شیبانی، معاون خاورمیانه و مشترک المنافع وزارت خارجه به‌عنوان سفیر جدید ایران در سوریه	حفظ مناسبات دیپلماتیک میان تهران - دمشق مبنی بر خواست ایران برای فروکش کردن ناآرامی‌ها و بازگشت آرامش به حاکمیت دولت بشار اسد.	روزنامه شرق، شماره ۱۳۲۵ به تاریخ ۱۳۹۰/۰۵/۳۰، صفحه ۲ (سیاست)

با توجه به موضع‌گیری‌های این طیف در قبال تحولات، به‌روشنی می‌توان نتیجه گرفت که این طیف، خواهان برقراری روابط و تقویت آن با کشورهای منطقه برای ثبات‌بخشیدن به منطقه هستند و با حرکت‌های محتاطانه خواهان ایفای نقش میانجی در حل‌وفصل این تحولات می‌باشند.

نتیجه

با بررسی دقیق سخنان رسمی مقامات ایرانی و مطالعه روزنامه‌های هم‌سوی آنان، به این

نتیجه رسیدیم که دو دیدگاه در مورد تحولات منطقه وجود دارد. دیدگاه اول شامل مجلس شورای اسلامی، نهاد رهبری، قوه قضائیه، ائمه جماعات و دیدگاه دوم شامل قوه مجریه به‌خصوص رئیس‌جمهور است. این دو دیدگاه باعث اتخاذ دو موضع‌گیری متفاوت و اقدامات مختلف در بین مقامات ایرانی در قبال تحولات شده است. البته این بدین معنا نیست که سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران در قبال تحولات منطقه خاورمیانه به شکل دوگانه عمل کرده، بلکه بدین معناست که هر برداشت به نوعی کنش منجر شده، هرچند این کنش‌ها در کل در چارچوبی هماهنگ عمل کرده است. به عبارت دیگر، مبنا و اصل یا استراتژی سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران واحد است، اما ابزارهای متفاوتی به سبب دو دیدگاه و برداشت مختلف مورد استفاده قرار گرفته است.

دیدگاه گروه اول در بیانات صریح و شفاف آنان از نخستین روزهای این قیام‌ها قابل فهم است. این طیف از آغاز این تحولات تاکنون، جنبش‌ها و تحولات خاورمیانه را برگرفته از انقلاب اسلامی ایران می‌دانند و به دنبال اثبات این امر هستند که ریشه این تحولات برگرفته از انقلاب اسلامی ایران و همچنین انتفاضه فلسطین است؛ ماهیت آنها اسلامی و مردمی و هدف آنها رسیدن به حکومت اسلامی می‌باشد.

این طیف، بیشتر از واژگان حرکت‌های مردمی، موج بیداری و هوشیاری مردم، بیداری اسلامی، بازگشت به ارزش‌های اسلامی، انقلاب‌های منطقه و انقلاب مردمی برای توصیف تحولات استفاده کرده‌اند.

موضع‌گیری این گروه، حمایت بی‌چون‌وچرا از تحولات منطقه بوده است و آن را بیداری اسلامی می‌نامند و خواهان برقراری ارتباط با مردم منطقه و سردمداران این تحولات می‌باشند. تشکیل کنفرانس‌های متعدد از یک‌سو و تأسیس دبیرخانه دائمی تحت عنوان شورای مشورتی مجمع جهانی بیداری اسلامی از سوی دیگر، عمده‌ترین اقدامات حامیان برداشت اول بوده است.

اما طیف دوم در ابراز نظر و بیانیه و موضع‌گیری بسیار محتاطانه و دیرتر از طیف اول و با ابهام عمل کرده است. درواقع، این طیف با نگاه بدبینانه، ریشه و ماهیت تحولات را آمریکایی - اسرائیلی می‌داند و معتقد است که آمریکا برای نجات رژیم صهیونیستی دست به

اقداماتی در منطقه خاورمیانه زده است و درصدد تغییر صحنه تحولات خاورمیانه است. بیشترین واژگان به کاررفته توسط این طیف شامل انقلاب، جنبش، مطالبات مردمی، قیام‌های مردمی و مطالبات مسالمت‌آمیز بوده است و این تحولات را بیداری انسانی و نه بیداری اسلامی می‌داند.

موضع‌گیری این گروه با تعلق همراه بوده و تا قبل از ۱۶ فروردین ۱۳۹۰ که وزیر امور خارجه زیر ذره‌بین مجلس قرار گرفت و به واکنش‌های منفعلانه وزارت امور خارجه انتقاد شد، موضع‌گیری صریحی از سوی آنان بیان نشد. حداکثر واکنش این وزارتخانه به اظهارات سخنگوی آن و گاهی شخص وزیر خلاصه شده است. بیشتر اقدامات حامیان این طیف برقراری ملاقات‌های دیپلماتیک در چارچوب روابط دولت - دولت بوده است و در کلیه صحبت‌ها سعی شده چارچوب‌های دیپلماتیک رعایت گردد.

حامیان طیف اول به ابراز حمایت علنی از قیام‌های مردمی پرداختند و به‌جز مقام معظم رهبری و مراجع و ائمه جمعه و افرادی که منصب اجرایی ندارند، مجلس نیز چنین اقدامی را انجام داد. برای نمونه، کمیسیون امنیت ملی مجلس به صدور دو بیانیه در حمایت از قیام مردم بحرین و لزوم خروج نیروهای نظامی عربستان سعودی از این کشور پرداخت. اما حامیان طیف دوم سعی کرده‌اند ضمن تقویت روابط دولت - دولت توصیه‌هایی در حل مسالمت‌آمیز اختلافات ملت‌های منطقه با دولت‌های خود داشته باشند.

از دید نگارنده، تحولات خاورمیانه فرصت طلایی برای ایران به‌وجود آورده است؛ زیرا این تحولات نشان از پایان نظم آمریکایی در منطقه خاورمیانه و آغاز شکل‌گیری نظمی پس‌آمریکایی و اسلامی است. می‌توان گفت با وقوع انقلاب اسلامی ایران، روند نابودی مفهوم استعماری خاورمیانه آغاز شد و با حمله به عراق در سال ۲۰۰۳ تشدید و تقویت شد و با تحولات کنونی در منطقه به پایان راه خود رسیده است. پایان مفهوم قدیمی و استعماری خاورمیانه از این منظر به‌معنای پایان عصر استعماری و نواستعماری غرب، پایان عصر آمریکا در منطقه و ظهور یک نظم جدید، یک نظم پسااستعماری، یک نظم پس‌آمریکایی و یک نظم اسلامی است.

نمی‌توان انکار کرد که تحولات منطقه اولاً ضد حکومت‌های دیکتاتوری و ثانیاً ضد

آمریکا و اسرائیل است. خود آمریکایی‌ها می‌دانند که مشکل آنها در منطقه، تنفری است که مردم از آنها دارند و این تحولات نشان از این واقعیت دارد که مردم از آمریکا و به‌ویژه سیاست حمایت بی‌چون‌وچرا از رژیم صهیونیستی احساس حقارت شدید دارند.

هیچ‌کس نمی‌تواند انکار کند که اینها دو ویژگی اصلی انقلاب اسلامی ایران نیز بود؛ یعنی مردم ایران، ضد دیکتاتوری شاه و ضد سلطه آمریکا و اسرائیل قیام کردند. این دو ویژگی به همراه ویژگی استقلال‌خواهی در منطقه، مشترکات محوری تحولات اخیر در منطقه با انقلاب اسلامی ایران است. از این رو به نظر می‌رسد این تحولات یک فرصت استثنایی برای تضعیف سلطه آمریکا در خاورمیانه است و آنچه مردمان منطقه را متحد می‌کند همانا ضدیت با آمریکا و اسرائیل است که بزرگ‌ترین تهدید علیه ایران و منطقه هستند.

نظم آمریکایی در خاورمیانه بر ثبات و دوام دیکتاتوری‌ها، حضور و بهره‌برداری اسرائیل، تأمین منافع حداکثری آمریکا و غرب و زیان و ضربه و خدشه به منافع ملت‌های منطقه مبتنی بود. مهم‌ترین ابزار در این نظم، کاربست زور و نیروی نظامی بود. اما نظم پساآمریکایی بر شکل‌گیری حکومت‌های مردمی، استقلال کشورهای منطقه از تحمیل منافع غرب، انزوای اسرائیل و عصر پایان سلطه آمریکا در منطقه مبتنی خواهد بود.

شاید بتوان گفت علت اصلی این مسئله به بی‌فایده بودن ادوات نظامی و کاربرد زور در منطقه برگردد. شکست اسرائیل در جنگ ۳۳ روزه و شکست آمریکا در عراق نشان داد که دیگر نمی‌توان با قدرت نظامی و قدرت سخت، منطقه را تحت انقیاد درآورد. انقلاب اسلامی و تحولات اخیر در منطقه نشان از این واقعیت دارد که مردم منطقه خود می‌خواهند کنترل منطقه را در دست گیرند. بر این اساس، ناقوس پایان خاورمیانه به صدا درآمده و به نظر می‌رسد پایان خاورمیانه، یعنی «پایان وابستگی به غرب» و «پایان نظم آمریکایی» و آغاز نظم جدید.

بر این اساس، هرچند نگارنده تحولات منطقه را بیداری اسلامی می‌داند، اما بر این باور است که در سیاست خارجی ایران باید هر دو اقدام در سطح جامعه - جامعه و دولت - دولت البته در یک قالب مشترک و هماهنگ‌شده، پیگیری شود. با وجود این، نباید چنین تصویری را به‌وجود آورد که جمهوری اسلامی ایران دولت‌های مستبد و متحد آمریکا و اسرائیل را قبول دارد. استفاده از روابط دیپلماتیک در سطح دولت - دولت تنها و تنها باید در راستای تقویت

آمال و اهداف مردمان انقلابی کشورهای خاورمیانه باشد؛ مردمانی که پس از ۳۳ سال که از وقوع انقلاب اسلامی می‌گذرد به دنبال تحقق اهداف محوری آن به‌ویژه خلاصی خاورمیانه از سلطه‌گرایی آمریکا و اسرائیل برآمده‌اند.

منابع و مآخذ

۱. سیدامامی، کاووس، ۱۳۸۷، *پژوهش در علوم سیاسی*، تهران، پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.
2. Smith, S. et all, 2008, *Foreign Policy: Theories, Actors, Cases*, Oxford University Press
3. www.dolat.ir
4. www.irdiplomacy.ir
5. www.isna.ir
6. www.kayhannews.ir
7. www.khorasannews.com
8. www.leader.ir
9. www.mardomsalari.com
10. www.mfa.gov.ir
11. www.president.ir